

De Freinettechnieken

Deze tekst is een uittreksel uit het BT2 n° 193 van de "Publications de l'Ecole Moderne Française", uitgegeven in 1987 en getiteld "Célestin Freinet et l'Ecole moderne".

Deze tekst beschrijft naast Freinettechnieken ook de klascontext waarin ze plaatsvinden.

Dit is echter geen geactualiseerde tekst en houdt uiteraard geen rekening met nieuwe technieken zoals informatica noch met andere technieken die hun dominerende rol verloren zijn zoals druktechnieken.

In l'Ecole Moderne Française somt Freinet 28 technieken (in een welbepaalde volgorde - die hij raadzaam acht) welke een klas kan omvormen volgens werkopvoeding. Hij start met de afschaffing van de trede, de oprichting van een coöperatieve en de invoering van de vrije tekst. Vervolgens vermeldt hij "de schooltuin" die eigenlijk geen specifieke techniek is en ook niet te verwezenlijken is buiten de plattelandsscholen. Hij zag daarin een bron van diverse motivatie (observatie, rekenen), te weinig gebruikt door de school. Hij vermeldt geen latere technieken (levend rekenen, uitwisselingsprojecten (-reizen), opnames en informatica.

In deze presentatie tonen wij een andere rangschikking die zal helpen het geheel te begrijpen. Vanzelfsprekend staan de technieken niet geïsoleerd van elkaar, er is interactie.

Vrije expressie

Zij hebben als gezamenlijke eigenschap geen voorrang te geven aan de technische vaardigheden (taalkunde, notenleer, perspectief, enz.) maar deze slechts aan bod te laten komen nadat de kinderen door hun expressie de nood voelen deze te beheersen.

1. Vrij tekenen

Dit wordt uitgevoerd vanaf de jongste leeftijd met diverse materialen op diverse ondergronden (potloden, stiften; schilderen op papier, stof, muur, enz.) maar ook naai- of borduurwerk, beeldhouwwerk... (boek van Elise Freinet: "L'Enfant Artiste - nadien tijdschrift "L'art enfantin" later: "Créations")

2. Praatronde

Deze kan verschillende onderwerpen bevatten (elkeen vertelt aan de groep wat hij graag wil zeggen) of een gezamenlijk gekozen onderwerp. Niet alleen leert men zich te uiten, maar ook te luisteren naar elkaar en een uitwisseling te verkrijgen. Technieken waarvan we kunnen vaststellen dat vele volwassenen ze niet kennen.

3. Vrije tekst

Deze toepassing is wijd verspreid maar is soms ontspoord. Dit mag geen schooloefening zijn waar men genoeg neemt met het weglaten van het verplichte onderwerp (er werd zelfs gezien dat onderwerpen voorgesteld werden en dit dus herleid werd tot een traditioneel opstel). De kinderen moeten aangezet worden om vooral te schrijven over zaken die hen bevallen, realiteit of fictie in verschillende vormen (reportage, verhaal, sprookje, poëzie, essay, enz.).

Op regelmatige tijdstippen (Freinet wenste dit dagelijks) stellen kinderen hun teksten voor. De teksten in de groep brengen is belangrijk voor het socialiseren van de vrije expressie; men beperkt zich hier niet tot een persoonlijk dagboek welke andere beweegredenen heeft, noch tot het lezen van de teksten door de leerkracht die meestal de enige lezer is van opsteloevingen. Een gezamenlijke keuze bepaalt welke teksten in de krant komen. De niet gekozen teksten kunnen uitgewisseld worden met de correspondenten en/of in het net overgeschreven worden in de persoonlijke bundel van het kind. Deze bundel kan soms een geïllustreerd album vormen, handgeschreven of getypt.

4. Vorming muziek en geluid

Een grondige muziekcultuur begint met het leren kennen van de oneindige overvloed aan geluiden, vibraties en ritmes door het vervaardigen van eenvoudige instrumenten en de ontdekking dat men zich kan uitdrukken en communiceren met geluid alvorens notenleer te volgen. Veel muzikanten zijn er zich thans van bewust dat deze muzikale vorming elke technische studie van de muziek moet voorafgaan.

5. Lichaamsexpressie

Het doel is niet om toekomstige superatleten te vormen maar aan ieder een echte lichaamscultuur aan te bieden. Het is met het ontdekken en nadien de beheersing van alle mogelijkheden van het lichaam dat deze echte vorming moet starten: persoonlijke ontdekking, gezamenlijke beleving, doorgronding.

6. Drama -expressie

Soms wordt deze verward met het vorige. Deze techniek onderscheidt zich –zonder het tegenovergestelde te zijn- door verschillende elementen samen te brengen (spel, masker, pop, decor, muziek, enz.) en doordat deze inhoud heeft, zelfs wanneer geen gesproken taal gebruikt wordt. Het is belangrijk dat kinderen kunnen experimenteren met alle mogelijke varianten van het toneelspel.

7. Handwerk en techniek

Het is bepalend dat handwerk begint met het opzetten van een project –hoe oppervlakkig ook- met een ervaringskennis van de materialen hun eigenschappen en beperkingen. Dit gaat meer en meer verloren in een "kit"wereld waar slechts elementen moeten worden samengebracht die door anderen gemaakt werden. Enkel een vrije manuele expressie vormt de basis voor een echte technische ontwikkeling.

8. Audiovisuele creatie

De audiovisuele revolutie had de school grondig moeten hervormen. Dit is niet gebeurd. Nochtans vergroot de weigering om rekening te houden met de verschillende media de vervreemding van de school ten opzichte van de maatschappij. De echte oplossing ligt erin alle jongeren de mogelijkheid te bieden nieuwe communicatietalen aan te leren. Creatief omgaan met fotografie, klankopnames, (teken)film, video is de enige mogelijkheid om het audiovisuele niet als consument te ervaren . Verschillende klassen hebben bewezen dat het mogelijk is op voorwaarde dat niet naar commerciële producties gestreefd wordt of dat er niet begonnen wordt met de ontleding van de audiovisuele regels.

9. Wiskunde en informatica

Door met creatie te starten houdt de nodige scholing op vormelijke regels te zijn; regels die veel ontmoedigde of geconditioneerde jongeren nooit zullen overstijgen. Men legt zo de basis van een andere manier van het zich eigen maken van de wiskunde- en informaticacultuur. In de jaren zestig heeft de school min of meer de wiskundige revolutie gemist en ze zal de informaticarevolutie mislopen als ze vasthoudt aan de passieve vorming van de regels van de computer.

Communicatietechnieken

Natuurlijk heeft de vrij expressie slechts zin door middel van communicatie, maar in een wereld die streeft naar ontzuiling en concentratie van de communicatiemiddelen is het niet steeds gemakkelijk te communiceren met anderen. Wat waar is voor volwassenen is het nog meer voor kinderen, die geïsoleerd in hun steeds kleiner wordend en labiele familiale omgeving soms hun heil zoeken in bendevorming of drugs. De nood aan expressie verzwakt als deze niet gestimuleerd en ondersteund wordt door verschillende communicatiekanalen.

10. Correspondentie (interklas of -school)

Dit kan plaats vinden tussen twee of meer klassen. De kinderen wisselen niet enkel persoonlijke brieven uit, maar ook vrije teksten, tekeningen, werken (milieuanalyses, diverse opzoekingen), opnames, enz. Het betreft hier een ware symbiose (samenleving tot wederzijds voordeel) van klassen tussen dewelke gezamenlijke brieven (geschreven om te worden uitgehangen door de correspondenten) en pakketten in omloop zijn. Een regelmatige briefwisseling tussen de opvoeders vervolledigt deze uitwisselingsstroom welke een sterke motivatie voor expressie teweegbrengt en aanzet de kennis van de verschillende milieus te vergroten door vergelijking ("zij zeggen dat hun slager een huis aan huis ronde doet met een bestelwagen; wij moeten naar de winkel"... "zijn huis dateert van 1861, zes jaar geleden bestond onze wijk niet eens!").

11. Uitwisselingstrips (reizen)

Wanneer mogelijk bezoeken de klassen elkaar. Indien ze meerdere dagen blijven –wat een vruchtbaardere uitwisseling mogelijk maakt- kunnen de kinderen ondergebracht worden bij families of in gemeenschappelijke lokalen. Zo delen ze elk een tijdje hetzelfde leven, tonen hun milieu, hun werk- en speelplaatsen, stellen voor wat moeilijk haalbaar is op afstand: toneelspel, terreinobservatie. Later gaan de correspondenten op terugbezoek.

Zulke uitwisseling schept een intense motivatie voor de voorbereiding aan weerskanten (middelen, organisatie, keuze van de activiteiten, bezoeken, trajecten, enz.) en later voor de verwerking van de verschillende ontdekkingen. Vandaar de noodzaak om deze uitwisselingen niet te beperken tot de laatste schooldagen zoals soms gevraagd wordt door de administratie die het belang van zulke trips (die zich niet tot oppervlakkig toerisme beperken) miskennen.

12. Schoolkrant

Deze krant laat toe het gesloten karakter van de klas te doorbreken naar verschillende richtingen: familie, vrienden van de school, klassen of scholen in binnen- of buitenland (men kan in Esperanto opstellen of laten vertalen in de taal van de toekomstige lezer). Als de schoolkrant het leven en de gedachten van de auteurs weerspiegelt zal deze bij velen grote interesse opwekken (Robert Rolland en Henri Barbusse waren trouwe lezers van de eerste

kranten van Freinet). De gevarieerde inhoud (uit het leven gegrepen, reportages, overpeinzingen, poëzie, rariteiten, fictie, lezersbrieven, nota's van het klasleven) vergroot de interesse bij een gevarieerd lezerspubliek. Zonder de volwassen pers –die andere beweegredenen, middelen (en waarschijnlijk andere gebreken) heeft- te willen na-apen brengt de school(klas)krant een andere kijk op de media; de jongeren worden kritische gesprekspartners in plaats van geconditioneerde gewone verbruikers.

13. Compositie- en reproductietechnieken

Freinet koos voor het drukprocédé eerder dan voor andere bestaande technieken omdat deze verschillende belangrijke eigenschappen verenigt:

- laat toe alle mogelijkheden van tekstcompositie en lay-out af te tasten
- de werking is eenvoudig zodat zelfs de jongste kinderen het onder de knie krijgen (de volwassene verbetert de laatste proefdruk vóór het drukken om verspilling te voorkomen)
- geeft aan de oplage een hoge kwaliteit nog niet geëvenaard door andere modernere procédés
- is vrij goedkoop: papier en inkt

Het drukken blijft een onvervangbaar pedagogisch instrument, vooral voor de jongsten. Freinet raadde ook de "limographe" aan, een kleine stencilkopieerder (enkele kader met gaas). Er bestaan verschillende illustratiemogelijkheden waaronder linogravure en seriegrafie. Om teksten te maken kan ook de typemachine of recenter de PC gebruikt worden, maar de druk kwaliteit blijft ondermaats. Sommige klassen corresponderen met telematica (fax-telex). (noot: we willen hier opnieuw vermelden dat deze tekst reeds enkele jaren oud is en geen rekening houdt met de snelle evolutie van de informatica en in het bijzonder haar efficiëntie en gebruiksgemak in de klas).

14. Radio-(uitzend)technieken

Geruime tijd vóór de bloei van de vrije radio's namen Freinetonderwijzers initiatieven op lokaal vlak of werkten mee aan nationale radioprogramma's. Er werden internationale radio-evenementen opgezet waaraan leerlingen van diverse continenten meewerkten. Van deze grote radioperiode bestaan nog twee reeksen cassettes van Radio France met opnames van freinetklassen in het programma "Chasseurs de son" (geluidsjagers) gemaakt door J. Thevenot.

Verscheidene klassen werken regelmatig mee aan programma's van vrije radio's. Voor de begeleiders worden op geregelde tijdstippen audiovisuele stages georganiseerd door animators van het I.C.E.M. om de technieken van geluidsoptname en montage aan te leren. (noot: we vermelden hierbij dat door de vooruitgang in de audiovisuele sector sindsdien verbluffende video's gerealiseerd werden, vooral dankzij het op de markt komen van robuust, gebruiksvriendelijk en relatief goedkoop materieel).

15. Presentatietechnieken (voorstelling)

Ook in de klas moeten communicatiestructuren de uitwisseling versnellen. Om geen kostbare tijd te verliezen met systematische presentaties is het belangrijk snelle presentatietechnieken te gebruiken: afficheren, korte audiovisuele montage, enz.

- in dit vooruitzicht is de spreekbeurt noch een mondelinge overhoring, noch het brengen van een minithesis maar beknopt en snel communiceren; iets dat velen buiten het schoolmilieu doen om informatie uit te wisselen zonder tijd te verliezen.
- schriften, handgeschreven en geïllustreerd, veelal in accordeonvorm kunnen uitgehangen worden en doorbladerd, kunnen uitgewisseld worden en gearchiveerd.

- maquettes zijn eveneens praktisch ondersteunend voor communicatie, vooral wanneer kinderen problemen ondervinden wanneer enkel via taal uitwisseling plaats heeft.

Technieken voor Milieu-Analyse

Gewoonlijk dringt de externe realiteit de school slechts binnen onder de vorm van schoolse vakken (aardrijkskunde, geschiedenis, wetenschap). In de Freinetpedagogie komt die realiteit er doordat de kinderen zich uiten; het is een ervaren realiteit, met alle affectieve lading die dit inhoudt. Dit is onontbeerlijk maar vraagt daarbij een vervollediging door benadering uit verschillende invalshoeken en een objectieve analyse.

16. Aansporen tot vragen stellen: de vraagbus en de vondsten

Op school is het niet enkel de leraar die vragen mag stellen. Vandaar het bestaan van een "vraagbus" (Freinet raadt een agenda aan) om niets verloren te laten gaan. Het is niet noodzakelijk de volwassene die een antwoord geeft: hij kan helpen de antwoorden te vinden hetzij door experimenten, hetzij door bezoeken of nog door opzoekingswerk.

Meer nog, vanaf de jongste leeftijd verzamelen kinderen in hun zakken of boekentassen verschillende voorwerpen die hun interesse opwekt. In plaats van deze zaken te verbieden kan de opvoeder die dingen tentoonstellen aan anderen, ondertussen beschermend optreden voor gevaarlijke of duurzame zaken; efficiënter dan een verbod. Het is vooral ook de gelegenheid de spontane werking van de nieuwsgierigheid en het vergelijken door verzamelen te integreren in een ware cultuur.

17. Klas-en groepsuitstappen

Deze uitstappen zijn middelen voor directe observatie, inzamelen van objecten voor studie in de klas, het bijwonen van volwassenen aan het werk en monumenten en kunstwerken te zien.

18. Zelfstandig onderzoeken

Sommige observaties en onderzoeken kunnen door één kind of een kleine groep gedaan worden, gesteund door een fiche met richtlijnen bedoeld om de directe hulp van de leerkracht te vervangen.

19. Plant-en dierenhoek

In deze hoek heeft men dagelijks contact met levende wezens, buiten het enge kader van huisdieren.

20. Wetenschappelijk onderzoek

Het is niet de bedoeling om een hoorcollege voor te bereiden, maar om langdurig proeven te doen, onderzoeksprotocols te ontwerpen, elementen daarvan te wijzigen om een hypothese te controleren, kortom, om zich langzaam een wetenschappelijke ontwikkeling eigen te maken.

21. Actualiteit en kritische analyse van de pers

De realiteit vertaalt zich ook in de actualiteit waar het gewicht van een evenement soms gekoppeld is aan de weerklank die het krijgt in de pers. Men moet dus leren de actualiteit te

ontcijferen, de problemen kennen (waarom rellen in Soweito? – wat betekent een melkquota?) en observeren hoe eenzelfde informatie in verschillende persorganen behandeld wordt.

22. Ervaringsbenadering van de economie

Dit kan door kritische observatie van reclame, etiketten, door analyse van aankoopgedrag.

Individualisatietechnieken

23. Geplande autocorrigerende hulpmiddelen

Om individueel werk mogelijk te maken, zijn er zeer geleidelijke oefeningen nodig om trapsgewijs de moeilijkheden te beheersen en indien mogelijk sommige stappen snel te bedwingen. Om de leerkracht niet te overbelasten met verbeterwerk (aangezien elk op zijn niveau werkt) is het noodzakelijk dat het kind zelf tot verbetering en controle van de resultaten komt; dit is autocorrectie.

De eerste geplande hulpmiddelen waren de autocorrigerende kaarten. In de jaren 60 interesseerde Freinet zich in het programmeren van een reeks autocorrigerende instructies op band dat de leerling kon afrollen in een doos. Later werd dit systeem aangepast onder de vorm van boekjes en schriften. Nu bieden computers soepele mogelijkheden die een opeenvolging van traditionele oninteressante oefeningen vermijden.

24. Documentatie en klasement

In plaats van geld te verspillen aan 30 of 40 identieke handboeken, raadt Freinet aan een "werkbibliotheek" samen te stellen. Hij noemt dit een "werkbibliotheek om het verschil te maken met de in vele scholen bestaande "gewone", "vrijtijds"bibliotheek. Omdat in die tijd weinig werken uitgegeven werden die geschikt waren voor kinderen werd in 1932 de verzameling "Bibliothèque de Travail" (B.T.)(Werkbibliotheek) gemaakt. In verschillende reeksen werden bijna 2000 nummers uitgegeven.

In een documentatie hebben boeken hun plaats, maar eveneens persartikels, foto's, folders die kunnen bewaard worden in hangmappen. Om iets terug te vinden in de stapels documentatie is er een klassementsysteem nodig. Men heeft dus het decimaal klasement van een bibliotheek aangepast aan de noden van het kind. Een alfabetische index helpt ook om een onderwerp terug te vinden in een werkbibliotheek.

Technieken voor organisatie en gemeenschapsleven

25. Organisatie van de ateliers (werkplaats)

In een traditionele klas werken alle kinderen aan hetzelfde op hetzelfde moment. In de Freinetpedagogie zijn er vele gezamenlijke momenten, meestal vrij korte. De overige tijd hebben de kinderen aparte activiteiten. Om dit mogelijk te maken moet de klasinrichting verschillende hoeken voorzien voor verschillende activiteiten (drukken, onderzoek, knutselen, enz.). Door plaatsgebrek moet men soms een mobiele indeling maken (verplaatsen van tafels of kasten) en moet er een goede organisatie zijn voor de aanwezigheid van elk kind in een bepaalde hoek.

26. Planning

De vrijheid van keuze moet gewaarborgd zijn zonder evenwel een strikt kader op te leggen. Als iedereen op grote bladen wil schilderen, zullen er niet genoeg grote tafels en potten verf

beschikbaar zijn. Maar men kan het zo organiseren dat iedereen aan beurt komt. Op lijsten kan geschreven worden hoeveel plaatsen in een hoek beschikbaar zijn en welke kinderen er werken. Zo kunnen ook de noodzakelijke opleidingen uitgehangen worden en kan met een kruisje aangeduid worden welk kind welke stof onder de knie heeft. Er is geen verplichting om alles te afficheren maar het is zeker een belangrijk element tot positieve stimulatie.

27. Individuele werkplannen

Een pedagogie die autonomie nastreeft laat kinderen niet aan hun lot over. Ze spoort ze aan en helpt hen om projecten te starten en tot een goed einde te brengen. Wekelijks of tweewekelijks kan elkeen bij benadering plannen welke projecten hij wil realiseren. Enerzijds kan daardoor de coördinatie van het werk gebeuren (als er bijvoorbeeld slechts één microscoop voorhanden is, zal die om beurt moeten gebruikt worden) en anderzijds wordt hier vooral een zeker engagement bewerkstelligd. Indien er een geldige reden is om een ander niet voorzien werk voorrang te geven, zal dit het probleem niet opheffen maar de planning zal het kind verhinderen van zonder doel rond te fladderen; het weet dat het rekenschap zal moeten geven. De jongsten beginnen met te noteren wat ze reeds gerealiseerd hebben en oefenen zich dan in het plannen.

28. Evaluatie – brevetten

Gewoonlijk dient de beoordeling en het puntenklassement vooral om te rangschikken, te schiften, te laten zittenblijven. Het is echter belangrijk dat de jongere zich bewust is van zijn eigen mogelijkheden en tekortkomingen om vooruitgang te boeken zonder verlamd te worden door faalangst. Vandaar het belang van zelfevaluatie en het vermogen om zich objectieven te stellen. Het brevettensysteem –geïnspireerd op het scoutisme- beoogt objectieve evaluatiecriteria te bieden en de proeven veelzijdig te maken. Bijvoorbeeld vereist een "brevet van de lengtes" dat men kan meten, maten kan herleiden en samentellen, een lengte vrij juist schatten zonder dat deze gemeten werd. Het betreft hier geen brevet dat betrekking heeft op het hele programma van de gemiddelde les. Om eerlijk te zijn, is van alle Freinettechnieken het brevet –in wedijver met de verplichting tot voorbereiding van examens en overgaan- deze die het minst ontwikkeld en uitgediept werd; deze techniek had beter verdiend. Deze brevetten, die meer dan 30 jaar geleden geschapen werden, hebben inderdaad als enkel voordeel de weg uit te stippelen, maar zijn in feite het enige alternatief voor verouderde traditionele examens.

29. Structuur van het gemeenschapsleven

Hoewel dit punt als laatste komt, is het zeker één van de meest doorslaggevende om van een feodaal vormingssysteem (een leerkracht die over alle beslist binnen de limieten van het overheidstoezicht) naar een democratisch systeem te komen. Een systeem waar alle verplichtingen –in het bijzonder van de externe realiteit- niet magisch verdwijnen, maar waar men samen oplossingen zoekt voor de problemen die zich aanbieden.

Deze problemen kunnen verschillend van aard zijn:

- uitwerking van gezamenlijke projecten vanuit individuele initiatieven en voorstellen
- opstarten van het groepswork (coördinatie maar ook het definiëren en verzamelen van de nodige middelen)
- de goede werking van de groep (de leefregels bepalen en soms conflictoplossing).

De coöperatieve raad is een instelling waar de volwassene aanwezig is zonder animator te zijn: het voorzitterschap wordt om beurt waargenomen door een kind; de volwassene is soms secretaris en om duidelijke beslissingen te kunnen noteren, verheldert hij wat uit de discussies voortkomt en wijst de groep op de keuzes waar ze voor staan.

Zoals Freinet zei, is het niet noodzakelijk al deze technieken tegelijkertijd toe te passen maar om goed de logica die ze verenigt te begrijpen. De opvoedingswijze veranderen is het op gang brengen van een ontwikkeling die alles terug in vraag kan stellen.